

SOC191 Sociální konstrukce menšin

Mgr. Martin Fafejta, Ph.D.

martin.fafejta@upol.cz

způsob zakončení: zkouška

Anotace

Cílem kurzu je seznámit studenty s některými základními mechanismy sociální konstrukce menšin, včetně mechanismů vlastní sebekonstrukce určitých sociálních skupin coby skupin menšinových. Kurz chce ukázat, že z analytického hlediska je užitečnější pohlížet na menšinu ne jako na početně minoritní část populace, ale spíše jako na skupinu, která se na základně hegemonních diskurzů a převládajících sociálních konstrukcí ocitá v sociálně znevýhodněných pozicích. Tato skupina přitom nemusí být jako celek spojena pocitem sounáležitosti (např. Romové). Dále by studenti měli být schopni identifikovat menšiny i mezi (zdánlivými) příslušníky majority, kteří se na základě určitých charakteristik dostávají do marginalizovaných pozic, a proto vytvářejí skupinovou identitu, která se prezentuje jako diskriminována menšina (např. vznikající hnutí otců). Zároveň by studenti měli být schopni identifikovat menšiny, které jsou většinovými diskurzy zneviditelňovány (např. intersexuální menšina). V kurzu nepůjde o etnografický popis těchto menšin, ale o teoretický rozbor konstruktů a konceptů, na základě kterých je jim menšinovost přisouzena a/nebo se k menšinovosti hlásí, především na základě jejich marginalizace.

Požadavky na ukončení kurzu

Písemná práce

- Každý student odevzdá písemnou práci o rozsahu 1300 – 1800 slov (ne kratší, ale ani ne delší).
- Práce bude odevzdána **do 20. prosince 2011**.
- Student si zvolí dvě knihy (jedna kniha může být nahrazena dvěma statěmi) ze seznamu literatury. Nemůže zvolit knihy (či statě) stejného autora (respektive může je použít, ale od každého autora bude započítáván pouze jeden titul).
- Práce bude mít formu úvahy, **nestačí**, aby šlo o referát popisující obsah zvolených knih. Součástí práce bude vlastní zhodnocení zvolené literatury za užití zdůvodněné akademické argumentace.
- Práce bude obsahovat seznam použité literatury a **přímé citace** z této literatury. Tyto citace budou řádně označené uvozovkami a opatřené plným bibliografickým údajem (včetně čísla stránek, ze kterých student cituje). Pokud citujete ze sborníků, dejte si pozor na to, aby z citace bylo patrné, kterou stať a autora citujete, nestačí uvést pouze název celé knihy a jméno editora!
- Práce bude obsahovat **minimálně po dvou přímých citacích z obou použitých knih** (pokud student vychází ze statí, musí každou citovat alespoň jednou) ze zadané literatury. Dohromady tedy bude práce obsahovat alespoň čtyři přímé citace.
- Práci odevzdávejte skrze Odevzdávárnu IS, nejlépe ve formátu rtf, doc nebo docx. Určitě **NE** ve formátu pdf (hůře se mi s nimi pak pracuje).
- Nevyhovující práce, ať již po formální (nedostatečné citace, práce je příliš krátká či dlouhá, výběr literatury neodpovídá požadavkům apod.), nebo po obsahové stránce (rozsahem či fakticky nedostatečná argumentace) budou vráceny k přepracování.

- Za práci, která bude odevzdána včas a schválena, budou studentu připsány 1 až 2 body (podle kvality práce – práci, kterou uznám s drobnými faktickými výhradami, budu hodnotit 1 bodem) do závěrečného hodnocení, ze kterého vychází klasifikace předmětu.
- Student dostane 1 bod i za práci, která byla vrácena k přepracování, pokud ji ještě stihne znovu odevzdat do 20. prosince a práce bude schválena. Je tedy v zájmu každého studenta odevzdat práci co nejdříve.
- Za práci, kterou student neodevzdá včas, neobdrží žádný bod. I tak musí práci odevzdat a tato práce musí být schválena, neboť jinak nebude připuštěn ke zkoušce.

Poznámky k obsahu práce:

- Student si zvolí téma či problém, o kterém zvolená literatura pojednává a který se vztahuje ke kurzu Sociální konstrukce menšin, zformuluje vlastní otázku pro argumentaci a tuto otázku poté rozvine.
- Práce bude obsahovat kritické zhodnocení vybrané myšlenky/teorie z literatury a příklady (aplikace) této myšlenky/teorie na současnou sociální realitu.
- Zároveň bude práce vzájemnou komparací zvolených titulů a aplikací teoretických poznatků na konkrétní etno/kulturní či genderovou menšinu.
- Student se v práci zamyslí nad tím, do jaké míry jsou nastudované obecné teoretické koncepty v souladu či rozporu s realitou daných minorit. Pomůže si přitom příklady ze současné či nedávné sociální reality.

Forma zkoušky

- Kurz je ukončen zkouškou v podobě testu s otevřenými otázkami.
- Ke zkoušce je student připuštěn pouze tehdy, byla-li mu schválena písemná práce.
- Studenti vypracují odpovědi na základě znalostí získaných v rámci přednášek a samostudiem (četbou zadané literatury).
- Test bude obsahovat tři otázky. Každá odpověď bude ohodnocena dvěma, jedním nebo nula body:
 - 2 body budou uděleny za obsahově správnou a úplnou odpověď,
 - 1 bod bude udělen za odpověď obsahově částečnou a/nebo s drobnými chybami,
 - 0 bodů bude uděleno za odpověď obsahově nedostatečnou nebo s hrubou chybou (i v případě jedné hrubé chyby, která dokumentuje, že student dané problematice neporozuměl, není udělen žádný bod).
- Za test může student získat maximálně 6 bodů, za písemnou práci další 2 body, celkem tedy 8 bodů.
- Hodnocení: 8 bodů – A, 7 bodů – B, 6 bodů – C, 5 bodů – D, 4 body – E, 0 – 3 body – F.

Seznam přednášek

1. blok - 23. 9.

Co je menšina? Koho lze považovat za příslušníka menšiny? Denaturalizace konceptu menšin. Menšina - početně minoritní část populace nebo sociálně znevýhodněná skupina? Problematika zneviditelnování. Diskurzivní tvorba menšinové identity.

Teoretické základy kurzu – sociální konstruktivismus (Berger - Luckmann), poststrukturalismus (Lyotard – koncept rozepří, Foucault, Derrida, Butler, I. M. Young - serialita).

četba k 1. bloku

Berger, P. L. – Luckmann, T. *Sociální konstrukce reality*. Brno: CDK 1999 (s. 51-6, 74-127, 128-177)

Foucault, M. *Dějiny sexuality I*. Praha: Herrmann a synové 1999 (s. 51-60, 121-149).

2. blok - 7. 10.

Sociálně vyloučené skupiny. My vs. oni. Ústřední a okrajové skupiny – problematika solidarity (Alexander). Menšiny a alternativní veřejnosti a kontraveřejnosti (Fraser). Teoretické porovnání genderových a etno/kulturních minorit na základě výše zmíněných konceptů.

četba k 2. bloku

Marada, R. (ed.) *Etnická různost a občanská jednota*. Brno: CDK 2006 (statě J. C. Alexander, s. 11-71).

3. blok - 21. 10.

Konstrukce menšin majoritou. Sebekonstrukce menšin.

Segregace, marginalizace, exkluze. Revitalizační/obrozenecká, (etno)emancipační a sebeuvědomovací hnutí (feminismus). Disciplinační a panoptikální moc (Foucault), sociální konstrukce delikventa a delikvence (kriminální, sexuální). Destruktivní gemeinschaft (Sennett) – Dreyfussova aféra, hilsneriáda. Konstrukce heterosexuality skrze homosexualitu.

četba k 3. bloku

Foucault, M. *Dohlížet a trestat*. Praha: Dauphin 2000 (s. 156-8, 254-262, 343-352, 409-422).

Jakoubek, M. – Hirt, T. (eds.) *Romové: Kulturologické etudy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2004 (Hirt, T. „Romská etnická komunita jako politický projekt: kritická reflexe, s. 72-91; Křištof, R. „Romové, Evropa a mezinárodní situace, s. 102-133).

Sowards, S. K. – Renegar, V. R. "The Rhetorical Functions of Consciousness-Raising in Third Wave Feminism". *Communication Studies* 2004 (dostupné skrze Google Scholar).

4. blok - 18. 11.

Ghettoizace a kultura chudoby (Lewis). Problematika slabých a silných vazeb (Granovetter).

Vztah většiny k menšině: terapie a potlačení (Berger - Luckmann). Holocaust a kategoriální vraždění (Bauman).

četba k 4. bloku

Bauman, Z. *Modernita a holocaust*. Praha: Slon 2003 (s. 67-85, 98- 131, 302-5).

Granovetter, M. S. „The Strength of Weak Ties: A network theory revisited“. *Sociological Theory* 1/1983

5. blok - 2. 12.

Genderové menšiny. Heteronormativita a mechanismy zneviditelňování odchylek od heteronormativity (Oswald). Transgender (Kessler - McKenna). Intersexualita (Fausto-Sterling). Asexualita.

četba k 5. bloku

Fafejta, M. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: Nakladatelství J. Piszkiwicz, 2004 (kapitoly 4-9, s. 30-93).

Kessler, S. J. - McKenna W. „Blurring the Boundaries of Gender“ In Davis, K. - Evans, M. – Lorber, J. (eds). *Handbook of Gender and Women's Studies*. London: SAGE 2006, s. 342-355 (knihovna FSS MU).

6. blok – 16. 12.

Muži a ženy v netypických genderových pozicích. Skleněný strop a skleněný výtah. Hnutí otců.

četba k 6. bloku

Williams, G. I. – Williams R. H. “All We Want is Equality’: Rhetorical Framing in the Father’s Rights Movement.” In Best J. (ed.) *Images of Issues*. New York: Aldine de Gruyter 1995, s. 191-212 (dostupné skrze Google Books).

Literatura k písemné práci

Bauman, Z. *Modernita a holocaust*. Praha: Slon 2003.

Berger, P. L. – Luckmann, T. *Sociální konstrukce reality*. Brno: CDK 1999.

Butler, J. *Bodies That Matter*. New York: Routledge 1993 (kapitola 1, s. 1-21 a kapitola 4, s. 121- 140) (knihovny FSS a FF MU, dostupné skrze Google Books).

Fafejta, M. „‘Cikáni‘ - rasa nebo způsob života? *Sociální studia* 4/2007, s. 93-111.

Fafejta, M. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: Nakladatelství J. Piszkiwicz, 2004.

Fafejta, M. „Rozepře a ‚destruktivní pospolitost‘“. *Filosofický časopis* 4/2006, s. 487-500.

Fausto-Sterling, A. “The five sexes, revisited”. *Sciences* 4/2000 (dostupné skrze Google Scholar).

Fausto-Sterling, A. *Sexing the Body*. New York: Basic Books 1999 (zejména kapitoly č. 1-4, s. 1-114) (knihovna FSS MU).

Foucault, M. *Dějiny sexuality I*. Praha: Herrmann a synové 1999 (zejména kapitola „Perverzní implantace“, s. 45-60, a vše od s. 108, od kapitoly „Metoda“, do konce knihy).

Foucault, M. *Dohlížet a trestat*. Praha: Dauphin 2000.

Fraser, N. „Politics, culture, and the public sphere: toward a postmodern conception“. In Nicholson L. - Seidman S. (eds.) *Social Postmodernism* Cambridge University Press 1995, s. 287-314 (knihovny FSS a Pdf MU).

Gould, S. J. *Jak neměřit člověka*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 1998.

Granovetter, M. S. „The Strength of Weak Ties: A network theory revisited“. *Sociological Theory* 1/1983 (dostupné skrze Google Scholar).

Granovetter, M. S. „The Strength of Weak Ties“. *American Journal of Sociology* 6/1973 (dostupné skrze JSTOR).

Hroch, M. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: SLON 2009.

Hroch M. (ed). *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: SLON 2003 (zejména Balibar, E. „Národ jako forma: dějiny a ideologie, s. 217-238; Eisenstadt, S. N. – Giesen, B. „Konstrukce kolektivní identity“, s. 361-374).

Jakoubek, M. – Budilová L. (eds.) *Romové a cikáni – neznámi i známí: Interdisciplinární pohled*. Voznice: LEDA (zejména statě M. Vaňkové, J. Lípy, I. Ramadana, P. Barši, T. Hirta a M. Jakoubka) 2008.

Jakoubek, M. – Hirt, T. (eds.) *Romové: Kulturologické etudy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2004 (zejména statě T. Hirta, R. Křištofa, K. A. Nováka, Š. Moravce a S. Kužela).

Kessler, S. J. - McKenna W. „Blurring the Boundaries of Gender“ In Davis K. - Evans M. – Lorber, J. (eds). *Handbook of Gender and Women's Studies*. London: SAGE 2006 (knihovna FSS MU, dostupné i skrze Google Books).

Kessler, S. J. - McKenna W. *Gender: An Ethnometodological Approach*. The University of Chicago Press 1985 (kapitola 1, s. 1-20, kapitola 5, s. 112-141) (knihovna FSS MU, dostupné i skrze Google Books).

Lesbická existencia. Aspekt 1/1996 (monotematické číslo časopisu Aspekt).

Lewis, O. „The Culture of Poverty“. In Pilisuk P. (ed.) *Poor Americans: How the White Poor Live*. Transaction Publishers 1973, s. 19-26 (dostupné skrze Google Books).

Lytard, J.-F. *Rozepře*. Praha: FILOSOFIA 1998.

Marada, R. (ed.) *Etnická různost a občanská jednota*. Brno: CDK 2006.

Oswald, Ramona Faith 2000. „A member of the wedding? Heterosexism and family ritual“. *Journal and Social and Personal Relationships* 17(3): 349-363 (dostupné přes databázi SAGE).

Oswald, Ramona Faith 2002. „Who Am I in Relation to Them?“ *Journal of Family Issues* 23(3): 323-348 (dostupné přes databázi SAGE).

Sennett, R. *The Fall of Public Man*. New York: W. W. Norton 1992 (knihovna FSS MU).

Sowards, S. K. – Renegar, V. R. "The Rhetorical Functions of Consciousness-Raising in Third Wave Feminism". *Communication Studies* 2004 (dostupné skrze Google Scholar).

Tocqueville, A. de. *Demokracie v Americe, 1. díl*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 1992.

Todorov, T.. *Dobytí Ameriky: problém Druhého*. Praha: Mladá fronta 1996.

Williams, G. I. – Williams R. H. “‘All We Want is Equality’: Rhetorical Framing in the Father’s Rights Movement.” In Best J. (ed.) *Images of Issues*. New York: Aldine de Gruyter 1995, s. 191-212 (dostupné skrze Google Books).

Závěrečná poznámka

V sylabu je užíváno generického maskulina, veškeré požadavky se tedy vztahují i na studenty jiného než mužského pohlaví a/nebo genderu.